

УДК 378.04:[159.98:355](477)

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2025-1\(220\)-76-81](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2025-1(220)-76-81)

ПИЛИПЧУК ЯРОСЛАВ ВАЛЕНТИНОВИЧ,

доктор історичних наук, старший науковий співробітник відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти, Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського НАПН України, м. Київ, Україна

Yaroslav Pylypchuk,

DrSci (in History), Senior Researcher of the Department of Scientific Information and Analytical Support of Education, V. Sukhomlynskyi State Scientific and Educational Library of Ukraine NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine

E-mail: pylypchuk.yaroslav@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-9809-3166>

УГЛОВА ОЛЬГА ВІТАЛІЇВНА,

молодша наукова співробітниця відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти, Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського НАПН України, м. Київ, Україна

Olga Uglova,

Junior Researcher of the Department of Scientific Information and Analytical Support of Education, V. Sukhomlynskyi State Scientific and Educational Library of Ukraine NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine

E-mail: ou_edulibinfo@ukr.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-5888-5142>

ІНФОРМАЦІЙНИЙ АНАЛІЗ ПРОГРАМНОГО КОНТЕНТУ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ПСИХОЛОГІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ (на прикладі дисципліни «Військова психологія»)

А Проаналізовано навчально-методичне забезпечення підготовки військових психологів у закладах вищої освіти України. Зокрема, розглянуто чинні навчальні та робочі програми з дисципліни «Військова психологія». З'ясовано, що військова психологія та військова педагогіка розвиваються в умовах сучасних турбулентних трансформацій, спричинених війною в Україні, що є цілком зрозумілим. Розглянуто низку навчальних і робочих програм з викладання навчальної дисципліни «Військова психологія». Комплексний аналіз навчальних планів і робочих програм викладання дисципліни «Військова психологія» у закладах вищої освіти України свідчить про те, що вони якісно відрізняються залежно від року їх розроблення. У мирний час навчальні програми узгоджуються з парадигмою мирного існування української державності, слугуючи доповненням до існуючих курсів загальної психології. У воєнний час війна на сході України в рамках АТО суттєво вплинула на зміст навчальних програм, виданих після 2013 року.

Теоретичне значення дослідження полягає у комплексному порівнянні програм, висвітленні основних питань військової психології у двох модулях в одних програмах та акцентуванні уваги на проблемах військових команд і лідерства в інших. Також досліджується роль військової психології, проблеми військових команд і військової дидактики в третій програмі. Автори підкреслюють якісне наповнення деяких програм 2023 року, в яких враховано практичний досвід війни високої інтенсивності, що свідчить про якісний прорив у галузі військової психології та військової педагогіки.

Практичне значення дослідження є подвійним: по-перше, навчальні програми збагачуються практичним досвідом військових психологів, які брали участь у конфліктах високої інтенсивності; по-друге, військові психологи матимуть досвід роботи з широким спектром психогенних розладів серед ветеранів війни. Тому життєво важливо, щоб ветерани війни отримували адекватні реабілітаційні програми та інформаційно-аналітичну підтримку.

Ключові слова: контент-аналіз; робоча програма; навчальна програма; силабус; військова психологія; військова педагогіка

ANALYSIS OF THE PROGRAMME CONTENT FOR TRAINING MILITARY PSYCHOLOGISTS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF UKRAINE (based on the discipline "Military Psychology")

С The present article analyses the educational and methodological support for training military psychologists in higher education institutions of Ukraine. In particular, the article discusses the current curricula and work programmes for the discipline "Military Psychology". The article finds that military psychology and military pedagogy are developing in the context of today's turbulent transformations caused by the war in Ukraine, which is quite understandable. A comprehensive review of the curricula and work programmes for teaching the discipline "Military Psychology" in Ukraine is provided.

Psychology” in higher education institutions of Ukraine reveals that these vary qualitatively depending on the year of their development. In peacetime, the curricula were aligned with the paradigm of peaceful existence for Ukrainian statehood, serving as a supplement to existing courses in general psychology. In wartime, the war in eastern Ukraine in the ATO has had a significant impact on the content of curricula published after 2013.

The theoretical significance of the study is evident in its comprehensive comparison of programmes, highlighting the main issues of military psychology in two modules in some programmes, and emphasising the problem of military teams and leadership in others. It also explores the role of military psychology, problems of military teams and military didactics in other programmes. The authors emphasize the qualitative content of some 2023 programmes, which considered the practical experience of a high-intensity war, signifying a qualitative breakthrough in the field of military psychology and military pedagogy.

The practical significance of the study is twofold: firstly, the curricula are enriched by the practical experience of military psychologists who participated in high-intensity conflict; and secondly, military psychologists now have experience with a wide range of psychogenic disorders among war veterans. It is therefore vital that military veterans receive adequate rehabilitation programmes as well as information and analytical support.

Keywords: Content Analysis; Work Program; Curriculum; Syllabus; Military Psychology; Military Pedagogy

Актуальність проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями.

Україна є учасницею нав'язаного воєнного конфлікту з воюючою державою, який має статус конфлікту великої інтенсивності. Це ставить більші виклики перед суспільством, ніж регіональний конфлікт на Сході України, відомий як АТО. Перед Україною у воєнний час постає проблема поповнення психологічного потенціалу та відновлення людського ресурсу воєнних кадрів, у першу чергу тих, хто воює. Також актуалізується проблематика, спрямована на майбутнє – постануть питання реабілітації та адаптації до мирного життя багатьох ветеранів у повоєнний час. У зв'язку з цим буде дуже затребуваний досвід військової психології, яка вивчає багато аспектів підготовки і відновлення військовослужбовців, а також досвід педагогічної науки, яка покликана забезпечити компетентнісний складник тих, хто має підготувати таких фахівців, як військові психологи.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій показав, що впродовж останнього часу, зважаючи на повномасштабне вторгнення РФ та активні бойові дії, активізувалися дослідження, спрямовані на вивчення проблем підготовки військових психологів.

Зокрема, В. Алещенко проаналізував основні етапи становлення та розвитку військової психології як складника психологічної науки другої половини XIX – початку XXI ст. Основну увагу автора приділено дослідженню особливостей діяльності військових психологів України новітнього періоду та конкретизовано нові напрями і пошук перспективних шляхів психологічного забезпечення в сучасних умовах [1]. Дослідники Г. Дубровінський, А. Ділай показали важливість розвитку емоційного інтелекту (EI) майбутніх військових психологів у системі підготовці фахівців у закладах вищої освіти [3]. А. Кобзар [6] досліджує історію підготовки військових психологів. Л. Мазуренко [8] проаналізовано вплив рольових ігор на формування професійної компетентності військових психологів. Науковцями В. Рижиковим, А. Юрковим [14] розроблено модель формування готовності майбутніх військових психологів до вирішення конфліктних ситуацій у професійній діяльності.

Проте нами не знайдено достатньо систематизованих і узагальнених наукових розвідок, у яких би комплексно забезпечувався інформаційно-аналітичний супровід освіт-

нього процесу та було б представлено навчально-методичне забезпечення з підготовки військових психологів у закладах вищої освіти України. Зважаючи на це, нами було вирішено підготувати статтю, де предметом дослідження виступають навчальні програми з підготовки військових психологів, зокрема з дисциплін «Військова психологія», а також приділено увагу військовій педагогіці, яка є генеруючою у системі підготовки будь-яких військових фахівців. На нашу думку, доцільним є проведення інформаційного аналізу опублікованого програмного контенту.

Метою статті є забезпечення адаптивного інформаційно-аналітичного супроводу педагогічної науки та проведення інформаційного контент-аналізу навчальних і робочих програм, зокрема з дисципліни «Військова психологія», як основного складника навчально-методичного забезпечення підготовки військових психологів в освітньому процесі закладів спеціалізованої вищої освіти України.

Викладення основного матеріалу. У межах наукового дослідження відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського за темою «Інформаційно-аналітичний супровід психологічної науки у воєнний та повоєнний періоди України» (2024–2025) [5] розглянуто й здійснено інформаційний аналіз наявних навчальних/робочих програм із дисципліни «Військова психологія», яка викладається у провідних закладах вищої освіти України.

Наразі виконавцями дослідження вдалося відшукати півтора десятки діючих програм із підготовки військових психологів, які розроблено науковцями в різних, зокрема й спеціалізованих закладах вищої освіти України, що знаходяться у відкритому доступі Інтернет-простору. Зокрема увагу привернули програмні матеріали таких закладів освіти, як-от: Міжрегіональної академії управління персоналом; Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»; Прикарпатського університету імені Василя Стефаника; Національного університету оборони України; Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого; Дніпровського державного університету внутрішніх справ.

Так, у Міжрегіональній академії управління персоналом (м. Київ) для бакалаврів у 2007 р. розроблено та у 2008 р.

впроваджено програму з дисципліни «Військова психологія» (М. Левченко). З'ясовано, що цю дисципліну представлено у галузі знань «Соціальні та поведінкові науки». У проаналізованій програмі тільки один розділ із трьох був присвячений військовій психології як галузі психологічної науки. В її змісті виокремлено три модулі :

1. Наукові основи професійної психології.
2. Воєнна психологія як галузь науки.
3. Зміст і особливості професійної діяльності психолога у мирний час.

У кожному з трьох змістових модулів представлено по 14 тем. На самостійну роботу здобувачів вищої освіти програмою передбачено питання самоконтролю та рекомендовано для вивчення перелік літератури [7, с. 1–18].

На нашу думку, у 2018 р. колективом авторів Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (О. Романовський, Ю. Панфілов, Б. Фурманець, А. Черкашин, В. Шаполова) розроблено повніші і достатньо змістові методичні рекомендації до дисципліни «Військова психологія» у галузі наук «Психологія», у яких розкрито мету, компетентності, результати навчання та структурно-логічну схему вивчення зазначеної навчальної дисципліни, надано організаційно-методичні вказівки з вивчення матеріалів курсу, з організації самостійної роботи здобувачів освіти, запропоновано систему контролю якості їхнього навчання. Окремо розкрито зміст навчальної дисципліни та виокремлено декілька модулів, у яких висвітлено, зокрема:

1. Предмет, завдання, основні етапи становлення та розвитку військової психології та її методи; емоційно-почуттєва та вольова сфера особистості військовослужбовця; психологічна характеристика особистості військовослужбовця Збройних Сил України; актуальні проблеми психологічного супроводження військової дисципліни та відповідальності військовослужбовців.

2. Робота психолога щодо згуртування військового колективу та формування якостей військовослужбовців, необхідних для ефективного виконання завдань військової служби; психологічні основи процесу спілкування у військовому середовищі; психологічне забезпечення бойових дій.

До кожного з модулів додано перелік питань на іспит, практичні завдання та рекомендовано для вивчення відповідну літературу [16, с. 1–41].

У 2019 р. у Прикарпатському університеті імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ) розроблено силабус навчальної дисципліни «Військова психологія» в галузі наук «Психологія» (Л. Пілецька), у якому подано анотацію до курсу, розкрито мету, політику курсу, представлено прогнозовані результати курсу (формування і розвиток компетентностей), висвітлено організацію навчання курсу та систему його оцінювання, запропоновано перелік рекомендованої літератури. До того ж, для закріплення теоретичних знань з військової психології передбачено чотири практичних заняття, на яких відпрацьовуватимуться різні ситуації реальної практичної психологічної діяльності [13, с. 1–11].

Також у 2019 р. у Національному університеті оборони України імені Івана Черняхівського (нині – Національний університет оборони України, м. Київ) розроблено навчальну програму «Військова педагогіка та психологія» для бакалаврів у галузі знань «Освіта/Педагогіка». На жаль, у самій програмі не було вказано її авторів-розробників, які мають заслуговувати на увагу і повагу. Програмою передбачено вивчення чотирьох модулів курсу, зокрема таких, як:

1. Основи військової психології.
2. Військовий колектив і роль військовослужбовців.
3. Військова дидактика/військова педагогіка.
4. Військове виховання/військова педагогіка [15, с. 1–22].

У 2022 р. у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого для підготовки бакалаврів розроблено робочу програму з навчальної дисципліни «Військова педагогіка та психологія» у галузі наук «Право» (Н. Опанасенко), у якій подано опис навчальної дисципліни, висвітлено прогнозовані результати навчання, серед яких визначено загальні компетентності, спеціальні компетентності, програмні результати навчання. Також у програмі розкрито зміст навчальної дисципліни, зокрема, передбачено два змістових модулі:

1. Предмет, завдання і методи військової психології, роль психологічних знань у військово-юридичній діяльності; психологія особистості військовослужбовця; психологія військового колективу; психологічні аспекти лідерства та управління у військовому колективі.

2. Військова педагогіка та роль педагогічних знань у процесі підготовки військовослужбовців; військово-педагогічний процес; принципи навчання і педагогічні умови їх застосування у військово-юридичній діяльності; методи і форми навчання і педагогічні умови їх застосування у військово-юридичній діяльності; сутність і характеристика процесу виховання військовослужбовців; принципи і методи виховання військовослужбовців, педагогічні умови їх застосування у військово-юридичній діяльності.

Окремо окреслено обсяг і структуру навчальної дисципліни, форми педагогічного контролю та засоби оцінювання результатів навчання, критерії оцінювання результатів навчання, педагогічний контроль для здобувачів вищої освіти денної/заочної форми навчання [9, с. 1–24].

У 2023 р. у Дніпровському державному університеті внутрішніх справ розроблено програму навчальної дисципліни «Військова психологія» (О. Шевяков). Курс поділений на дев'ять тем:

1. Основні поняття, коло проблем військової психології та її основні знаряддя.
2. Військова психологія.
3. Психологія військової діяльності.
4. Предмет вивчення та основні методи дослідження у військовій психології.
5. Характеристика психологічної ефективності діяльності у військовій сфері.
6. Роль психологічних процесів у формуванні військової діяльності.
7. Війна та діяльність в умовах війни.

8. Психологічна експертиза військової діяльності.

9. Робота психолога у сфері політичної діяльності [18, с. 1–12].

Прикладні результати дослідження: Проведений інформаційний аналіз навчальних програм з дисципліни «Військова психологія» показав, що поряд з вивченням військової психології, безумовно, активно використовуються аспекти військової педагогіки. Для забезпечення доступу фахівців до актуальної літератури відділом наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти Державної науково-педагогічної бібліотеки України (завідувач – М. Ростока) у контексті виконання завдань прикладного наукового дослідження «Інформаційно-аналітичний супровід психологічної науки у воєнний та повоєнний періоди України» проаналізовано, систематизовано, підготовлено та оприлюднено прикладний науковий доробок – статті, електронні ресурси та апробовано на науково-практичних заходах вітчизняного і зарубіжного форматів, про що свідчать опубліковані тези доповідей дослідників [5]. Зокрема, підготовлено статті, в яких висвітлено джерельну базу забезпечення діяльності військових психологів у ЗСУ, зокрема, законодавчі акти та інші нормативно-правові документи, проаналізовано систему підготовки військових психологів, періодизацію її розвитку та мовний контекст у системі інформаційно-аналітичного супроводу підготовки військових психологів. Джерельну базу дослідження використано при створенні електронних ресурсів, які стануть корисними для підготовки військових психологів в Україні.

Окремо хотілось би звернути увагу на такі поточні та планові прикладні результати наукового дослідження, як-от:

1. Українська система підготовки військових психологів: періодизація через призму історіографії (проаналізовано систему підготовки військових психологів та наведено періодизацію її розвитку в Україні) [10].

2. Методологічні засади інформаційно-аналітичного супроводу психологічної науки і освіти сьогодення (визначено методологічні засади інформаційно-аналітичного супроводу психологічної науки та освіти в умовах сьогодення – встановлено причини та цілі розвитку української психології воєнного періоду, принципи та напрями зосередження уваги вчених і практиків, проаналізовано окремі результати досліджень, прогнозовано наслідки та подано певні висновки на основі вивчення досвіду досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців) [17].

3. Реабілітація від психологічних травм крізь призму праць українських педагогів і психологів (здійснено інформаційно-аналітичний супровід реабілітації військових і цивільних від психологічних травм) [11].

4. Інформаційний огляд «Бойовий стрес та бойова психічна травма» (представлено досвід історіографічного вивчення проблем бойового стресу та бойової психічної травми, надано поради щодо профілактики та допомоги при означених станах, запропоновано літературу з теми) [2].

5. Бібліографічний огляд «Підготовка військових психологів у системі української освіти через призму історіографії (1991–2024 рр.)» (присвячено дослідженню

джерел з підготовки військових психологів в Україні за роки незалежності; висвітлено інформацію про нормативно-правову базу, програми, методичні рекомендації, посібники та підручники для підготовки військових психологів; подано дослідження проблем підготовки військових психологів і розвитку військової психології; в Україні) [12].

6. Реферативний огляд «Інформаційний супровід освітан щодо подолання деструктивних наслідків воєнного стану (ПТСР)» (присвячено дослідженням впливу посттравматичного стресового розладу на дітей, підлітків і дорослих: досліджено вплив ПТСР на освітній процес загалом та навчання здобувачів освіти зокрема, запропоновано рекомендації щодо його подолання) [4] тощо.

Висновки з даного дослідження. На основі вищевикладеного інформаційного аналізу програмного контенту (навчальних програм) можна зробити такі висновки:

1. Навчальні програми якісно відрізняються залежно від року написання. Найменш деталізованою є програма М. Левченка, розроблена ще в 2007 р. і опублікована у 2008 р., яка готувалась ще в парадигмі мирного існування української державності. Дисципліна розглядалась радше як доповнення до існуючих курсів із загальної психології, і це цілком зрозуміло.

2. Війна на сході України в АТО наклала свій відбиток на зміст навчальних програм, які розроблено після 2013 р. Достатньо детальною є програма 2018 р. авторів О. Романовського, Ю. Панфілова, Б. Фурманець, А. Черкашина, В. Шаполової, в якій розглянуто основні питання військової психології. На нашу думку, курс і навчальна програма є найкращими з усіх навчально-методичних примірників, що проаналізовано нами. У силабусі 2019 р. Л. Пілецької розглянуто військову психологію як навчальну дисципліну. У програмі 2019 р. Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського приділено головну увагу проблемам формування і розвитку військових колективів і військової дидактиці.

3. Програма 2022 р. (Н. Опанасенко) робить наголос на проблемах військового колективу та лідерства.

4. Програма 2023 р. О. Шевякова, на нашу думку, є однією з кращих програм з дисципліни «Військова психологія» (курс достатньо деталізований і торкається основних тем військової психології. Треба зазначити, що цей курс розроблявся в 2023 р. вже під час повномасштабного вторгнення військ росії в Україну і тому був врахований практичний досвід війни великої інтенсивності;

5. У поствоєнний період навчальні програми дисципліни «Військова психологія» матимуть вищий фаховий рівень, ніж до 2022 р. Досвід російсько-української війни, на думку авторів, дозволить зробити якісний прорив у галузі військової психології та військової педагогіки. Навчальні програми збагатяться практичним досвідом військових психологів, які брали участь у конфлікті високої інтенсивності.

Отже, варто зазначити, що російсько-українська війна є наймасштабнішим конфліктом із часів Другої Світової війни. Також її особливістю є висока технологічність, зокрема відмітимо використання дронів і вплив на психологічну

розбалансованість населення (що також має стати одним із предметів військової психології). Тому чим технологічнішою стає війна, тим більший вплив вона спричиняє на психіку її учасників. Безумовно, що у наближеному майбутньому, військові психологи матимуть досвід у роботі з широким проявом психогенних розладів серед ветеранів воєн, а військові ветерани потребуватимуть адекватних програм реабілітації. Як наслідок, необхідна організація оперативного та якісного інформаційно-аналітичного забезпечення підготовки таких висококваліфікованих фахівців із військової педагогіки і військової психології.

Перспективи подальших розвідок. Проблема підготовки військових психологів є перспективною науковою проблемою, оскільки проблема реабілітації військових ветеранів потребуватиме значної кількості фахівців, не говорячи вже про те, що підготовка військовослужбовців до ведення воєнних дій високої інтенсивності – це також справа якісної військово-педагогічної й військово-психологічної

озброєності знаннями, вміннями, навиками, сформованими відповідно до компетентностей та набутими компетенціями.

У зв'язку з цим збільшиться кількість наукових закладів, які будуть готувати спеціалістів за напрямками «Військова психологія» та «Військова педагогіка». Широко буде використовуватися закордонний досвід, особливо ізраїльський. Збагачені польовим матеріалом (практичним досвідом бойових дій) військові психологи будуть розробляти чимраз досконаліші програми. Історіографія діяльності військових психологів буде поповнюватись новим матеріалом, який треба буде систематизувати, узагальнити та опублікувати задля вивчення широким загалом. Тому в рамках нашого наукового дослідження у 2025 році очікуються прикладні результати – дайджест провідних спеціалізованих видань із психологічних наук та інформаційно-аналітичний довідник, до яких буде включено напрацьовані під час дослідження матеріали.

Список використаних джерел

1. Алещенко В. І. Військова психологія: ретроспективний аналіз та подальший розвиток. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2015. № 2. С. 46–53. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tipuss_2015_2_7/ (дата звернення: 12.01.2025).
2. Бойовий стрес та бойова психічна травма: інформаційний огляд (відеопроект) / уклад. Я. Пилипчук, О. Углова. *Віртуальний читальний зал освітянина*. Рубрика «Освіта і наука під час війни» (відеопроект «Безбар'єрний простір ВЧЗО: інформаційно-аналітична підтримка психічного здоров'я в умовах воєнних реалій») / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського [офіц. сайт]. Київ, 2024. 19 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/740696/> (дата звернення: 29.10.2024).
3. Дубровинський Г., Ділай А. Мотиваційні установки як предиктори емоційного інтелекту військового психолога. *Вісник Національного університету оборони України*. 2023. Т. 73, № 3. С. 65–72. <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2023-73-3-65-72>.
4. Інформаційний супровід освітан щодо подолання деструктивних наслідків воєнного стану (ПТСР): реферативний огляд (част. 1) / упоряд.: Я. В. Пилипчук, О. В. Углова, Л. О. Пономаренко; за заг. ред. М. Л. Ростки, О. П. Лучанінової; бібліогр. ред. О. В. Углова. *Віртуальний читальний зал освітянина ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського*. *Освіта і наука в умовах війни (онлайн-проект)* / НАПН України; ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського [офіц. сайт]. Київ, 2024. 38 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743707/> (дата звернення: 12.01.2025).
5. Інформаційно-аналітичний супровід психологічної науки у воєнний і повоєнний періоди України (2024–2025). *Електронна бібліотека НАПН України*. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/cgi/stats/report/themes/0124U000842/> (дата звернення: 12.01.2025).
6. Кобзар А. О. Із історії підготовки військових психологів. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2015. № 4. С. 66–68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apspp_2015_4_13 (дата звернення: 14.08.2024).
7. Левченко М. О. Навчальна програма дисципліни «Воєнна психологія» (для бакалаврів). Київ: МАУП, 2008. 18 с. URL: <https://portal.iapm.edu.ua/portal/media/manuals/f32dea97-7a67-4a3d-89ab-3997cae9a8cd.pdf> (дата звернення: 12.01.2025).
8. Мазуренко Л. Рольові ігри як метод освітньої підготовки військових психологів. *Перспективи та інновації науки*. 2024. № 6. С. 268–275. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/view/12436/12497> (дата звернення: 14.08.2024).
9. Опанасенко Н. О. Робоча програма навчальної дисципліни «Військова педагогіка та психологія (у тому числі лідерство)» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право». Харків: Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2022. 24 с. URL: <https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/02/ok-27-vyui-vijskova-pedagogika-ta-psyhologiya-u-tomu-chysli-liderstvo.pdf> (дата звернення: 07.08.2024).
10. Пилипчук Я. В., Росток М. Л., Коваленко І. Е. Українська система підготовки військових психологів: періодизація через призму історіографії. *Вісник аграрної історії*. 2024. Вип. 47. С. 293–315. <https://doi.org/10.31392/VAH-2024.47-48.27>.
11. Пилипчук Я. В., Пономаренко Л. О. Реабілітація від психологічних травм крізь призму праць українських педагогів та психологів. *Науково-педагогічні студії*. 2024. Вип. 8. С. 99–124. <https://doi.org/10.32405/2663-5739-2028-8-99-124>.
12. Підготовка військових психологів у системі української освіти через призму історіографії (1991–2024 рр.): бібліогр. огляд / уклад.: Я. Пилипчук, О. Углова. *Віртуальний читальний зал освітянина*. Рубрика «Освіта і наука в умовах війни» / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського [офіц. сайт]. Київ, 2024. 42 с. URL: https://dnpb.gov.ua/my/MilitaryPsy_Bibl_R_vnsaso_2024.pdf; <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/742951> (дата звернення: 30.11.2024).
13. Пилецька Л. С. Силабус навчальної дисципліни «Військова психологія». Івано-Франківськ: Прикарпатський нац. ун-т імені Василя Стефаника, 2019. 11 с.
14. Рижиков В., Юрков А. Розробка моделі формування готовності майбутніх військових психологів до вирішення конфліктних ситуацій у професійній діяльності. *Молодь і ринок*. 2021. № 7/8. С. 43–47. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2021_7-8_10 (дата звернення: 14.08.2024).
15. Робоча програма навчальної дисципліни військова педагогіка та психологія. Київ: Нац. ун-т оборони України імені Івана Черняхівського, 2019. 22 с.
16. Романовський О. Г., Панфілов Ю. І., Фурманець Б. І., Черкашин А. І., Шаполова В. В. Методичні рекомендації до дисципліни «Військова психологія» для студентів. Харків: НТУ «ХП», 2018. 41 с.
17. Росток М. Л. Методологічні засади інформаційно-аналітичного супроводу психологічної науки і освіти сьогодення. *Імідж сучасного педагога: електрон. наук. фах. журн. (категорія «Б»)*. 2024. Вип. 2(215). С. 24–33. [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-2\(215\)-24-33](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-2(215)-24-33).
18. Шевяков О. В. Робоча програма навчальної дисципліни «Військова психологія». Дніпро: Дніпровський державний університет внутрішніх справ, 2023. 12 с.

References

1. Aleshchenko, V. I. (2015). Viiskova psyholohiia: retrospektivnyi analiz ta podalshyi rozvytok [Military psychology: retrospective analysis and further development]. *Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnykh systemamy [Theory and practice of social systems management]*, 2, 46-53. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tipuss_2015_2_7/ [in Ukrainian].

2. Pylypchuk, Ya., & Uhlova, O. (Comps.). (2024). Boiovyi stres ta boiova psykhychna trauma: informatsiinyi ohliad (video-proiekt) [Combat stress and combat mental trauma: an informative review (video project)]. In *Virtualnyi chytalni zal osvitiannya. Rubryka «Osvita i nauka pid chas viiny» (video-proiekt «Bezbariernyi prostir VChZO: informatsiino-analitychna pidtrymka psykhychnoho zdorovia v umovakh voiennykh realii») [Virtual reading room of an educator. Heading "Education and science during the war" (video project "Barrier-free space of the HCZO: information and analytical support of mental health in the conditions of wartime realities")]*. DNPB Ukrainy im. V. O. Sukhomlynskoho. Kyiv. Retrieved from <https://lib.iitta.gov.ua/740696/> [in Ukrainian].
3. Dubrovynskyi, H., & Dilai, A. (2023). Motyvatsiini ustanovky yak predyktory emotsiinoho intelektu viiskovoho psykholoha [Motivational attitudes as predictors of emotional intelligence of a military psychologist]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy [Bulletin of the National Defense University of Ukraine]*, 73, 3, 65-72. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2023-73-3-65-72> [in Ukrainian].
4. Rostoka, M. L., & Luchaninova, O. P. (Eds.). (2024). Informatsiinyi suprovid osvitiann shchodo podolannia destruktyvnykh naslidkiv voiennoho stanu (PTSR) [Information support for educators on overcoming the destructive consequences of martial law (PTSD)]: referat. ohliad. In *Virtualnyi chytalni zal osvitiannya. Rubryka «Osvita i nauka v umovakh viiny» [Virtual reading room of an educator. Heading "Education and science in conditions of war"]* (P. 1). DNPB Ukrainy im. V. O. Sukhomlynskoho. Kyiv. Retrieved from https://dnpb.gov.ua/my/5_ER-IAS-ps-2024.pdf ; <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743707> [in Ukrainian].
5. Informatsiino-analitychnyi suprovid psykholohichnoi nauky u voiennyi i povoiennyi periody Ukrainy (2024–2025) [Information and analytical support of psychological science in the war and post-war periods of Ukraine (2024–2025)]. *Elektronna biblioteka NAPN Ukrainy [Electronic library of the National Academy of Sciences of Ukraine]*. Retrieved from <https://lib.iitta.gov.ua/cgi/stats/report/themes/0124U000842/> [in Ukrainian].
6. Kobzar, A. O. (2015). Iz istorii pidhotovky viiskovykh psykholohiv [From the history of training of military psychologists]. *Aktualni problemy sotsiologii, psykholohii, pedahohiky [Actual problems of sociology, psychology, pedagogy]*, 4, 66-68. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/apspp_2015_4_13 [in Ukrainian].
7. Levchenko, M. O. (2008). *Navchalna prohrama dystsypliny «Voienna psykholohiia» (dlia bakalavriv) [Educational program of the discipline "Military Psychology" (for bachelors)]*. Kyiv: MAUP. Retrieved from <https://portal.iapm.edu.ua/portal/media/manuals/f32dea97-7a67-4a3d-89ab-3997cae9a8cd.pdf> [in Ukrainian].
8. Mazurenko, L. (2024). Rolovi ihry yak metod osvitnoi pidhotovky viiskovykh psykholohiv [Role-playing games as a method of educational training of military psychologists]. *Perspektyvy ta innovatsii nauky [Perspectives and innovations of science]*, 6, 268-275. Retrieved from <http://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/view/12436/12497> [in Ukrainian].
9. Opanasenko, N. O. (2022). *Robocha prohrama navchalnoi dystsypliny «Viiskova pedahohika ta psykholohiia (u tomu chysli liderstvo)» dlia zdobuvachiv vyshchoi osvity pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoi osvity haluzi znan 08 «Pravo» spetsialnosti 081 «Pravo» [Work program of the educational discipline "Military pedagogy and psychology (including leadership)" for students of higher education of the first (bachelor's) level of higher education in the field of knowledge* 08 "Law" specialty 081 "Law"]. Kharkiv: Nats. yuryd. un-t imeni Yaroslava Mudroho. Retrieved from <https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/02/ok-27-vyui-vijskova-pedagogika-ta-psyhologiya-u-tomu-chysli-liderstvo.pdf> [in Ukrainian].
10. Pylypchuk, Ya. V., Rostoka, M. L., & Kovalenko, I. E. (2024). Ukrainska systema pidhotovky viiskovykh psykholohiv: periodyzatsiia cherez pryzmu istoriohrafii [The Ukrainian training system of military psychologists: periodization through the prism of historiography]. *Visnyk aharnoi istorii [Herald of agrarian history]*, 47, 293-315. DOI: <https://doi.org/10.31392/VAH-2024.47-48.27> [in Ukrainian].
11. Pylypchuk, Ya. V., & Ponomarenko, L. O. (2024). Reabilitatsiia vid psykholohichnykh travm kriz pryzmu prats ukrainskykh pedahohiv ta psykholohiv [Rehabilitation from psychological injuries through the prism of works of Ukrainian teachers and psychologists]. *Naukovo-pedahohichni studii [Scientific and pedagogical studies]*, 8, 99-124. DOI: <https://doi.org/10.32405/2663-5739-2028-8-99-124> [in Ukrainian].
12. Pylypchuk, Ya., & Uhlova, O. (Comps.). (2024). Pidhotovka viiskovykh psykholohiv u systemi ukrainskoi osvity cherez pryzmu istoriohrafii (1991–2024 rr.) [Training of military psychologists in the Ukrainian education system through the prism of historiography (1991–2024)]: bibliohr. ohliad. In *Virtualnyi chytalni zal osvitiannya. Rubryka «Osvita i nauka v umovakh viiny» [Virtual reading room of an educator. Heading "Education and science in conditions of war"]*. DNPB Ukrainy im. V. O. Sukhomlynskoho. Kyiv. Retrieved from https://dnpb.gov.ua/my/MilitaryPsy_Bibl_R_vnsaso_2024.pdf ; <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/742951> [in Ukrainian].
13. Piletska, L. S. (2019). *Sylabus navchalnoi dystsypliny Viiskova psykholohiia [Syllabus of the educational discipline "Military Psychology"]*. Ivano-Frankivsk: Prykarpatskyi natsionalnyi universytet imeni Vasylia Stefanyka [in Ukrainian].
14. Ryzhykov, V., & Yurkov, A. (2021). Rozrobka modeli formuvannia hotovnosti maibutnykh viiskovykh psykholohiv do vyrishennia konfliktnykh sytuatsii u profesiinii diialnosti [Development of a model of formation of readiness of future military psychologists to resolve conflict situations in professional activities]. *Molod i rynek [Youth and the market]*, 7/8, 43-47. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2021_7-8_10 [in Ukrainian].
15. *Robocha prohrama navchalnoi dystsypliny viiskova pedahohika ta psykholohiia [Military pedagogy and psychology curriculum]*. (2019). Kyiv: Nats. un-t oborony Ukrainy imeni Ivana Cherniakhovskoho [in Ukrainian].
16. Romanovskiy, O. H., Panfilov, Yu. I., Furmanets, B. I., Cherkashyn, A. I., & Shapolova, V. V. (2018). *Metodychni rekomendatsii do dystsypliny «Viiskova psykholohiia» dlia studentiv [Methodological recommendations for the discipline "Military Psychology" for students]*. Kharkiv: NTU «KhPl» [in Ukrainian].
17. Rostoka, M. L. (2024). Metodolohichni zasady informatsiino-analitychnoho suprovodu psykholohichnoi nauky i osvity sohodennia [Methodological principles of informational and analytical support of psychological science and education today]. *Imidzh suchasnoho pedahoha [The image of a modern teacher]*, 2 (215), 24-33. DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-2\(215\)24-33](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-2(215)24-33) [in Ukrainian].
18. Sheviakov, O. V. (2023). *Robocha prohrama navchalnoi dystsypliny «Viiskova psykholohiia» [Working program of the educational discipline "Military Psychology"]*. Dnipro: Dniprovskiy derzhavnyi universytet vntrishnikh sprav [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 12.01.2025